

1. *Першиков В.И., Савинков В.М.* Толковый словарь по информатике. – М: Финансы и статистика, 1991 – 543 с.
2. *Маршакова И.В.* Система цитирования научной литературы как средство слежения за развитием науки. – М: Наука, 1988 – 288 с.
3. *Андреева В.А., Вережкина А.Н.* Автоматизация информационно-библиографической деятельности Британской библиотеки. // Научные и технические библиотеки СССР. – 1985 – N 10. – С. 17–22.
4. *Ростовцев В.М., Бабичев В.Е.* Автоматизация библиотек США (обзор). // Научные и технические библиотеки СССР. – 1990. – N 4. – С. 23–31; N 5. – С. 34–40.
5. *Руководство по UNIMARC: Руководство по применению международного коммуникативного формата UNIMARC / Пер. с англ. авт. коллектива под рук. А.И.Земскова, Я.Л.Шрайберга.* – М., 1992 – 320 с.
6. *Davison P.S., McDonagh M., Meldrum J.D.P., Moss A.* International bibliographic review on cost and modelling in information retrieval: Report on completion of data collection, assessment of the efficiency of searching and on means of indexing this information / British Library Research Paper N 37. – Dunferline: Scientific Documentation Centre, July, 1987.
7. *Шрейдер Ю.А.* Концепции интеллектуальных систем: Науч.-аналит. обзор. – М: ИНИОН, 1988. – 55 с.
8. *Михайлов А.И., Черный А.И., Гуляевский Р.С.* Научные коммуникации и информатика. – М: Наука, 1976. – 435 с.

Л.А.Дубровіна, Г.В.Боряк, С.М.Кіржаєв

НАЦІОНАЛЬНА АРХІВНА ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА

(НАІС: актуальні проблеми "Архівної та рукописної Україніки" і шляхи створення зведеної бази даних на бібліотечні, музейні та архівні колекції, фонди)

Утворення інформаційної інфраструктури суспільства є найактуальнішою проблемою сьогодення, в центрі якої стоїть формування інформаційних масивів (тобто нагромадження інформації в банках та базах даних) і взаємопов'язаних комунікативних відносин між джерелом інформації та її споживачем (йдеться про засоби передачі інформації та її характеру), незалежно від індивідуальних властивостей суб'єктів і об'єктів інформації. Все це забезпечує як стабільність, так і гнучкість нового українського державного організму.

Сучасний етап розвитку суспільства чимало вчених трактують як "інформаційний": інформаційні технології суспільства характеризують його життєдіяльність. Організоване суспільство поряд з поточними фінансово-економічним і політичним масивами повинно мати ще й масив історико-культурної інформації. Він має постійно поповнюватися за рахунок як поточної, так і ретроспективної інформації. Значення комплексного впливу історико-культурної інформації полягає, насамперед, у формуванні моральних засад для розвитку національних традицій та державних ідеологічних пріоритетів, формування суспільної свідомості.

Створення архівної системи історичної і культурологічної інформації (як у вигляді традиційних каталогів, так і у вигляді АІС) дає змогу вирішити низку питань щодо наукового забезпечення моральних

засад функціонування держави, виховання й освіти, розвитку науки, пов'язаних з традиціями минулого та їх адаптації до сучасних умов.

Значною частиною соціальної та духовної спадщини українського народу, яка ввібрала в себе досвід його розвитку від найдавніших часів і до сьогодення, є унікальні за змістом, різноманітні за типом та характером документи, зібрані в архівах, бібліотеках і музеях.

Тому питання про створення комплексної програми введення до наукового обігу захованої в архівних масивах інформації стало об'єктом розробки, здійснюваної колективом кількох установ Академії наук та Головного архівного управління України. За ініціативою Інституту української археографії та ЦНБ ім. В.І.Вернадського АН України, Головного архівного управління України при Кабінеті Міністрів України наприкінці 1991 р. була проведена міжвідомча науково-методична нарада. На ній було обговорено основні питання Програми виявлення, обліку, описання архівних документів і рукописних книг та створення національного банку інформації по документальних джерелах з історії України. Остаточний варіант Програми – автори В.І.Ульяновський, завідувач науково-інформаційним відділом Інституту української археографії АН України, Л.А.Дубровіна, директор Інституту рукописів ЦНБ ім.В.І.Вернадського АН України, К.Є.Новохатський, начальник науково-методичного відділу Головного архівного управління Ради Міністрів України, – був ухвалений відповідними керівними органами.

© ДУБРОВІНА Любов Андріївна
БОРЯК Геннадій Володимирович
КІРЖАЄВ Сергій Миколайович

Виділені такі напрями діяльності: 1. Виявлення та облік архівної і рукописної україніки в світі. 2. Створення національного комп'ютерного банку даних "Архівна Україніка". 3. Створення національної зведеної комп'ютерної бази даних "Українська рукописна книга". 4. Створення та поповнення національного депозитарію України копіями документів, що знаходяться поза її межами. 5. Видання довідників, каталогів, покажчиків україніки у вигляді монументальних і спеціальних серій; відродження в Україні польової археографії з метою систематичного збирання та обліку державних, корпоративних та приватних зібрань; реєстрація архівів, колекцій та збірок документів, які були втрачені, загинули чи не віднайдені, створення зведеного реєстру "Втрачена україніка" [1].

За матеріалами Програми розроблено кілька проектів, поданих на конкурс до Держкомітету з питань науки та технології при Кабінеті Міністрів України. Постановою Комітету (від 4 травня 1992 р. за N12) Програма "Архівна та рукописна Україніка: Національна зведена система документальної інформації" була затверджена й отримала статус державної. Вона складається з трьох розділів: 1) виявлення, реєстрація, облік документів (відповідальний Г.В.Боряк); 2) публікація науково-інформаційних видань (відповідальний В.І.Ульяновський); 3) створення НАІС (відповідальні Л.А.Дубровіна, К.Є.Новохатський). Координаторами проекту з питань створення НАІС затверджено Г.В.Боряка, заступника директора з наукової роботи Інституту української археографії, Л.А.Дубровіну, заступника директора ЦНБ ім.В.І.Вернадського АН України з наукової роботи, та В.С.Лозицького, заступника начальника Головного архівного управління при Кабінеті Міністрів України. Дальша розробка науково-методичних питань концентрувалася на створенні концепції одиниці опису для НАІС, методиці опису архівних колекцій та фондів, технічному завданні. Для вирішення питання, пов'язаного з технічним завданням, було створено робочу групу з археографів, архівістів, спеціалістів з інформатики, програмістів, наукових працівників. Головархів – Т.М.Захарченко, К.Є.Новохатський; ЦНБ – М.В.Пийтер, С.М.Кіржаєв; Інститут української археографії – О.В.Сохань; Київський політехнічний інститут – С.М.Гриша, А.А.Галаяпа. В 1993 р. до розробки Програми приєдналися Міністерство культури України та Національна комісія з питань повернення в Україну культурних цінностей.

У технічному завданні, розробленому в 1992 – на початку 1993 рр. робочою групою і затвердженому всіма співвиконавцями, обумовлено призначення та мету створення системи. В ньому подано характеристику об'єкта автоматизації, вимоги до системи; перелік та зміст робіт, спрямованих на створення системи, порядок контролю, склад та зміст робіт з метою підготовки об'єкта автоматизації до вводу системи в дію та ін. У червні 1993 р. було створено міжвідомчий відділ при Головархіві. На відділ було покладено практичну реалізацію проекту.

Але технічні питання системи вторинні у процесі створення бази даних соціальної інформації. Головне питання для замовників та дослідників, у перспективі споживачів системи, – зміст і структура інформації. Проблема змісту інформації тісно пов'язана з питанням деталізації або узагальнення інформації, обсягу одиниці опису, його цілеспрямованістю, структурою та функціями тощо. Головною завадою, що стоїть на перешкоді розвитку цього напрямку інформатизації, є майже повна відсутність практичних розробок.

Автоматизовані інформаційно-пошукові системи на архівні документи, розроблені в колишньому СРСР, охоплюють в основному лише вибіркові тематичні комплекси і ґрунтуються на обліково-пошукових принципах відтворення інформації в описовій статті.

Так, наприкінці 1970-х рр. у системі тодішньої (союзної) Державної архівної служби роботу з питань створення автоматизованої системи науково-технічної інформації по документах Державного архівного фонду було орієнтовано на тогочасний технічний рівень. Науково-теоретичну розробку проблеми провадив Всесоюзний НДІ документознавства та архівної справи (ВНДІДАС). Багато зусиль було витрачено на розробку методик згортання інформації, підготовки інформаційних карток у передмашинному форматі, введення інформації до бази. В цілому робота завершилася фактично затвердженням інформаційно-пошукового тезауруса на документи радянських часів і створення масиву бази даних на фонди в першу чергу тодішніх союзних центральних державних архівів та ряду центральних архівів колишніх союзних республік, архівів областей Росії, тобто архівосховищ системи Державної архівної служби [2]. Сьогодні база даних системи охоплює понад 40 тис. описів архівних фондів; з 1985 р. здійснюється експлуатація АСНТІ. Для довідників щодо складу та змісту фондів колишніх центральних державних архівів СРСР підготовлено

інформацію: анотований перелік фондів ЦДАДА (тепер Російський державний архів давніх актів) з покажчиками (виданий 1985 р.); покажчик з фондів ЦДВІА СРСР (нині Російський державний воєнно-історичний архів) періоду першої світової війни, з покажчиками військових установ, армій, дивізій та географічним; довідник по установах-фондоутворювачах Росії ХУІІІ ст.; анотовані переліки фондів ЦДАЖР, ЦДАНГ та ЦДАВМФ СРСР (сьогодні, відповідно, – Державний архів Російської Федерації, Російський державний архів економіки, Російський державний архів Військово-Морського флоту); анотований перелік фондів особистого походження ЦДІА СРСР (тепер РДІА); анотовані покажчики документів із відомостями про Московську губернію у складі ЦДА СРСР; анотований покажчик фондів, що містять інформацію про Белорусь [3]; довідник по фондах РДВА (Російський державний воєнний архів); перелік фондів, що містять інформацію з історії архівної справи.

Проте наприкінці 1980-х років цей науковий напрям став переорієнтовуватися на створення локально-тематичних автоматизованих інформаційно-пошукових систем, спрямованих на подокументний (або справи цілком) рівень описування ретроспективної інформації (подібними ж шляхами йшли до недавнього часу й країни колишньої соціалістичної співдружності) [4].

Створено бази даних для АПС: ‘‘Архітектура та містобудівництво Москви та Петербурга’’ (обсягом до 150 тис. документів); ‘‘Великий Жовтень’’; розпочато роботу з метою створення АПС на документальні фонозаписи. Тобто, здійснено тематичну розробку фондів у межах названої проблеми (із розробкою схеми тематичної класифікації документів з проблеми), інформацію введено до АПС.

Таким чином, інформаційні системи, що існують в архівній справі, відштовхувалися від тематичного подокументного опису, а інформаційна система на фонди орієнтована на опис архівної облікової картки. Використано жорсткий формат описання. В основу лінгвістичного забезпечення покладено словник дескрипторів – інформаційно-пошуковий тезаурус з теми.

У комп’ютеризації архівної системи як за характером, так і за науково-методичним спрямуванням можна виділити три великих напрями.

Перший – автоматизація організаційно-технологічних процесів від системи обліку та зберігання документів і фондів до адміністративно-управлінських функцій.

Реалізація цього напряму сприяє діяльності архівних установ та управлінню ними.

Другий – створення спеціальних тематично-предметних систем на основі конкретних запитів і потреб суспільства (від науково-довідкових до повнотекстових баз даних) на основі подокументного опису.

Третій – створення масиву узагальненої інформації про фонди, колекції, групи матеріалів, який міститься у тематично споріднених та об’єднаних єдиним походженням документальних масивах.

Найпростішим є перший напрям: він базується на загальних властивостях поширення інформації, не враховує специфічних характеристик об’єкта інформації і дуже легко може бути запроваджений у будь-якому відомстві та інших категоріях соціальної системи, оскільки передбачає швидке пристосування до вже існуючого типового програмного забезпечення та структурованого інформаційно-описового формату.

Другий напрям, у свою чергу, потребує серйознішого пристосування до конкретного типу документів, структури пошуку і структури конкретного змісту інформації та тематичних особливостей об’єкта, але і він ґрунтується на вже існуючому традиційному архівному та археографічному методичному досвіді опису архівних документів і також може бути здійснений, практично, без жодних проблем.

Найефективнішим у державному значенні є третій напрям. Він і був покладений в основу концепції НАІС. Оскільки колосальні масиви інформації, які зберігаються в архівах, практично не комп’ютеризовані, жодних надій на створення системи, яка б охоплювала зведений масив подокументної інформації – загальний обсяг документів і справ сягає сотень мільйонів одиниць зберігання – нема. Створення окремих локальних баз даних на замовлення різних установ та відомств – найбільш економічний та ефективний шлях. У національному масштабі необхідно обмежуватися зведеною інформацією довідкового рівня (НАІС створюватиме довідкові засоби для наступного традиційного пошуку інформації). Але цей шлях потребує і найбільших зусиль з боку не тільки архівістів, а й програмістів та практиків, які створюють власне автоматизовані системи.

Інформаційну базу НАІС складатиме, насамперед, Національний архівний фонд. А він має власну внутрішню структуру, яка історично і логічно пов’язана з диференціацією джерел інформації на документи,

справи, фонди, комплекси фондів, тобто окремих інформаційних одиниць.

Характерними особливостями інформаційного потенціалу Національного архівного фонду є величезна кількість інформаційних одиниць (на рівні тільки справ на сьогодні це вже сотні мільйонів), широкі хронологічні межі (вони, до речі, зумовлені наявністю в сховищах України давніх джерел іноземного походження), політематичність інформації (відображає майже всі сторони суспільного та духовного життя, сфери виробництва), джерельна сталість (зберігає наукову і практичну цінність інформації історичних, юридичних та інших документальних джерел для кількох поколінь користувачів). Слід враховувати різноманітність форм документів і способів описування відомостей (управлінська документація, науково-технічна і спеціальна, кінофотофонодокументи, документи особистого походження та ін.), особливості рукописних матеріалів творчого характеру, рукописної книги, образотворчих матеріалів тощо.

Безумовно, найдоцільнішим є створення інформаційної технології, яка ґрунтується на принципах єдиних архівних дескриптивних стандартів та взаємопов'язаної комп'ютерної мережі і передбачає зв'язок усіх універсальних пошукових систем і спеціальних інформаційних баз та банків даних. Технологічно ця проблема на сучасному етапі розв'язується доволі просто. Для інформатизації архівної системи важливо розвивати всі три напрями паралельно. Тому НАІС не перешкоджає, а сприяє розвитку й інших (за характером опису і ступенем деталізації інформації) автоматизованих систем. На відміну від локальних баз даних, вона бере за основу опис групи споріднених комплексів матеріалів, акцентує увагу головним чином на змісті та складі інформації для наукових запитів і передбачає концентрацію в одній комп'ютерній системі зведеної довідково-пошукової інформації на всі матеріали українського походження незалежно від місця їх зберігання. Концентрація відомостей на рівні комплексів матеріалів дає підстави сподіватися на можливість охоплення інформації узагальненого рівня в межах НАІС уже в недалекому майбутньому.

Структура опису (текстової анотації) архівного фонду (комплексу матеріалів) для автоматизованого національного зведеного банку даних передбачає кілька рубрик:

1. Пошукові атрибути (країна, місто або інший населений пункт, архівосховище; сучасна та попередні

назви; відомча підпорядкованість відомства та його статус, тип; назва фонду або групи матеріалів у комплексному фонді тощо);

2. Облікові характеристики (номер фонду або реєстраційні дані; тип фонду – комплексний / особистий / фамільний / родовий / установи тощо; загальна кількість одиниць зберігання, або справ, неописані матеріали характеризуються в теках та ін. формах первинного, або початкового обліку; фондоутворювачі; характер документів тощо) та історія фонду або групи матеріалів;

3. Склад документів за їх формою та жанром (так, у структурі це виглядає як узагальнена класифікація документів):

Офіційні документи: укази, постанови, розпорядження.

Особисті документи: свідоцтва, довідки.

Наукові праці: монографії, дослідження, статті.

Творчі художні матеріали: романи, статті.

Творчі мистецькі матеріали

Публіцистичні матеріали

Мемуари: спогади, щоденники, спомини.

Листування: адресати, адресанти

Картографічні матеріали

Образотворчі матеріали: малюнки, гравюри.

Музичні твори: ноти, партитури.

Кіноматеріали

Фотоматеріали

Фономатеріали

Нетрадиційні носії

Колекції: рукописна книга, гравюра, автографи діячів тощо.

4. Змістовні елементи інформації, що зберігається в комплексах, документах: час створення; ким створено; тема; предмет (поняття “тема” може включатися до рубрики “предмет”); локалізація (регіон, або історична царина); хронологічні рамки подій.

5. Бібліографічні дані: науково-пошукові видання; каталоги, покажчики, огляди, переліки.

Проте, незалежно від обраного шляху, розробка проблем комп'ютеризації архівної інформації має спільні проблеми, що потребують обов'язкового вирішення.

Перш за все, розвиток цього процесу спричинює дуже багато суто професійних архівних проблем, які повинні розв'язуватися раніше, ніж спеціалісти з інформатики та комп'ютеризації почнуть створювати системи. Йдеться про:

– розробку теоретичних основ інформаційного

дескриптивних стандартів залежно від мети і відтворення комплексів документальних джерел для існування АІС як документальної системи; науково-методичних питань опису документів та їх комплексів; – розвиток напрямів уніфікації описів РК та розробки завдань використання документів і фондів;

– створення класифікацій та лінгвістичних засад історико-архівної галузі знань – структурування інформації, усталення єдиної архівної термінології, яка використовуватиметься у системах (навіть аж до створення спеціальних словників, предметних рубрик, тезаурусів) і, взагалі, – вдосконалення лінгвістичного апарату;

– створення основного банку даних як ядра системи і узгоджених баз даних спеціального або допоміжного характеру, що дає змогу поглибити інформацію та інтелектуалізувати систему і сприятиме розв'язанню проблем комунікативних зв'язків між джерелами і споживачами інформації.

Отже, третій напрям передбачає узагальнену інформацію і також може ґрунтуватися на принципах різного цільового призначення. Якщо призначення обмежене загальними функціями (наприклад, створення пошукової системи на основі фондової картки як документа – об'єкта автоматизації) і передбачає адміністративно-управлінські завдання, то система потребує одного методичного підходу. Якщо ж система передбачає використання інформації, що існує в прихованому вигляді і пристосована для наукового використання, – іншого. Мета визначає рівень розробки всіх цих проблем.

Система "НАІС", як об'єкт комп'ютеризації закладає не облікове поняття "фонд", а наукове поняття "тематично споріднена група документів" (воно деякою мірою збігається із поняттям "колекція"), яка існує у складі фонду і може збігатися або не збігатися з усіма документами цього фонду, але передбачає обов'язкового зазначення назви та номера фонду та його загальні характеристики.

Основною суттю системи є *розкриття змісту і складу документів шляхом "згорання інформації" та інтелектуалізації цього інформаційно-пошукового комплексу.*

У цій системі максимальні пошукові завдання забезпечуються за рахунок концентрації в одній системі всього інформаційно-пошукового потенціалу, що виходить за межі понять, які існують у фондовій картці. Тут передбачається здійснити системне

вдосконалення лінгвістичних основ та все коло проблем такого порядку. "НАІС" є системою динамічного створення і потужних інформаційних технологій. В найкращому варіанті це завдання визначає перспективи створення і діяльності окремого українського архівного науково-дослідного інституту.

Надійним шляхом створення дескриптивних стандартів є розробка інформаційної документної архівної моделі тематичної групи документів (тотожної поняттю "колекція" або "архівний фонд") як основи для дальшої уніфікації і стандартизації спеціальних систем опису залежно від об'єкта інформації.

Найпоширеніша на сьогодні концепція інформаційного пошуку орієнтує теоретичні і практичні роботи в цій галузі на створення ідеальної інформаційно-пошукової мови. Остання повинна адекватно відтворювати тематику документа в індексі, що йому присвоюється, чітко описувати інформаційну потребу споживача і встановлювати відповідність між індексами документа та інформаційною потребою. Здавалося б, ця концепція фактично зводить розглядувану проблему до створення засобів ефективного індексування самого процесу інформаційного пошуку. Однак на практиці все значно складніше.

Якщо в галузі індексування документів досягнуто суттєвих успіхів, то про питання формалізації опису інформаційних потреб цього не скажеш. Більше того, сучасні погляди на проблему адекватної трансформації інформаційної потреби в запит свідчать про наявність принципових перешкод на шляху розв'язання цієї проблеми. Інформаційна потреба розглядається сьогодні як суб'єктивне уявлення особи про предмет пошуку, а запит – як модель потреби, зафіксованої в документальній формі. Процес перетворення інформаційної потреби в запит завжди супроводжується втратою важливих змістових "обертонів" і, крім того, спричинює труднощі суто психологічного характеру.

Принципова відмінність між інформаційною потребою і запитом є основною причиною низької ефективності поширених сьогодні автоматизованих інформаційно-пошукових систем: вони орієнтовані на виявлення документів, які формально відповідають пошуковим запитам, тоді як потрібно, щоб такі системи сприяли задоволенню інформаційних потреб насамперед учених та державних діячів.

Відомі різні підходи до створення таких систем. Один з них базується на залученні гіпертекстових

засобів до орієнтування серед інформаційних масивів, інші – на використанні методів, що дають змогу надати традиційним системам інтерактивного пошуку властивостей експертних систем.

У бібліотеках і архівах функції бази знань виконують спеціальні інформаційні ресурси: довідково-бібліографічні фонди та відповідний науково-довідковий апарат. Зрозуміло, що саме ці ресурси повинні бути трансформовані в базу знань автоматичних інформаційних систем. Незважаючи на спрощене формулювання, таке завдання є далеко не тривіальним. Складність його розв'язання потребує використання методології системного аналізу. У відповідності до неї кожен об'єкт належить розглядати не як систему, а як підсистему більшої системи.

Відносно інформаційного пошуку, системою вищого рівня є соціальні комунікації між членами суспільства, тому потрібен перехід від *пошукового до комунікаційного принципу*, що, в свою чергу, дасть змогу запропонувати новий підхід до розв'язання проблеми *інтелектуалізації інформаційного пошуку в автоматизованих системах*. Принциповою особливістю цього підходу, який ми визначаємо як комунікаційно-когнітивний, є його спрямованість не на власне пошук і виявлення релевантних запитів документів, а на сприяння комунікаціям між особами, що вивчають питання, споріднені у когнітивному плані [5].

Загальновідомо, що термін "комунікація" означає обмін інформацією або її передачу. Для проведення комунікацій потрібні: джерело інформації, споживач і канал зв'язку. В системі документальних комунікацій суспільства джерелом інформації є автори документів, споживачем – читачі, дослідники, фахівці та абоненти органів НТІ, каналом зв'язку – документ або група документів. Для передачі даних у цій системі, насамперед, слід забезпечити встановлення комунікацій між авторами та власниками документальної інформації та її користувачами. А для цього, у свою чергу, необхідно визначити основні пріоритети інформаційного пошуку фахівців різних галузей знань. Такими пріоритетами можуть бути, насамперед: автор, предмет, тема, хронологічна та географічна інформація, мова, допоміжні персоналії, майстерні чи видавництва, канцелярії тощо, – залежно від потреб фахівців. Сукупності систематизованих відомостей з цих пріоритетів становлять основи пошуку і можуть мати вигляд допоміжної бази знань. Наприклад, до складу персоналій можуть бути залучені окремі автори та колективні

автори (як особи, так і колектив авторів, установи і товариства тощо), редактори, переписувачі, майстри оправи та ін. Записи ґрунтуються на інформації спеціально структурованої форми.

Наявність бази знань сприяє встановленню зв'язків (поза простором і часом) між особами, подіями, предметами тощо, минаючи при цьому як первинний, так і вторинний документальні рівні. Звертаючись до подібної бази знань, абонент АІС виявляє потенційні напрями пошуку, латентні зв'язки між авторами та ін. Такі бази необхідно складати шляхом координаційної діяльності між архівістами, археографами і вченими інших галузей науки.

Безумовно, під час створення реального масиву даних необхідний попередній етап моделювання системи та апробація її властивостей і методик. Рукописний фонд Інституту рукопису ЦНБ АН України, що є за своїм характером універсальним і потужним інформаційним комплексом, може бути використаний при моделюванні технологій НАІС і апробації моделі з метою розширення і поглиблення інформаційно-пошукових можливостей системи. Фонди Інституту дають змогу з'ясувати певні особливості введення до НАІС і використання інформації щодо рукописної "Україніки" в бібліотеках, музеях, архівах.

Універсальність комплексу рукописних і документальних матеріалів Інституту визначається кількома факторами. По-перше, 70-річна історія формування зібрання відділу рукописів (попередник інституту) зумовлена наявністю в ньому офіційних документів установ, організацій, наукових інституцій (такі матеріали становлять основний масив фондів державних архівів), а також матеріалів архівів особистого походження, що являють собою фонди визначних діячів науки, культури України, інших історичних осіб. По-друге, збірка Інституту репрезентує не лише документи актового характеру, а й численні наративні матеріали (літературного, наукового, біографічного змісту тощо), приватне листування, певну кількість ізоматеріалів (фотографії, малюнки), рукописні книги. По-третє, за час існування збірки застосовувалися різні методики фондування і описування рукописних та інших матеріалів, тому можна простежити й з'ясувати особливості розкриття змісту так званих комплексних фондів, окремих рукописів збірок, колекцій (що деякою мірою нагадує особливості описування рукописів у музеях та бібліотеках).

Важливою особливістю збірки Інституту є політе-

матичність матеріалів, широкі хронологічні межі та багатомовність джерел, наявність унікальних пам'яток писемності.

Сьогодні вже розпочато підготовку описів архівно-рукописних комплексів Інституту рукопису ЦНБ АН України для введення до НАІС.

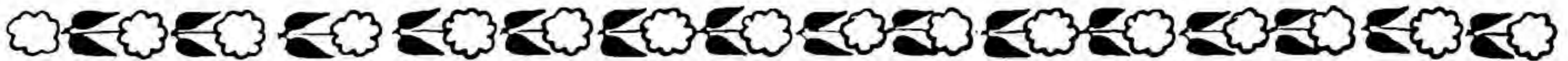
1. *Архівна та рукописна українка*. Матеріали розширеної міжвідомчої наради по обговоренню державної програми "АРХІВНА ТА РУКОПИСНА УКРАЇНКА", яка відбулася 17 жовтня 1991 року в Інституті української археографії АН України. – К., 1991.

2. *Инструкция по индексированию смысловой информации карточки фонда для АСНТИ по документам ГАФ СССР / Главархив СССР, ВНИИДАД*. – М., 1982; *Автоматизированные информационно-поисковые системы на документы Государственного архивного фонда СССР. Методическое пособие*. – М., 1983; *Методическое руководство по подготовке информации для АСНТИ по документам ГАФ СССР / Главархив СССР, ВНИИДАД*. – М., 1983; *Методы описания документной информации (Методические рекомендации)*. – М., 1986; *Порядок пользования информацией АСНТИ по документам ГАФ СССР / Главархив СССР, ВНИИДАД*. – М., 1986.

3. Опубл.: *Документы по истории Беларуси, які зберігаються у центральних державних архівах СССР / Беларусь. Сав. Энцикл.; Гал. арх. упр. пры СМ БССР; Беларусь. респ. адз-не Сав. фонду культуры; Рэд.-склад. А.М.Міхальченка, Т.А.Вараб'ева*. – Мінск: БелСЭ, 1990. – 261 с. – (Энцикл. б-чка "Беларусь").

4. *Основные принципы создания автоматизированных систем поиска информации по документам государственных архивов*. Научный доклад о результатах исследований, осуществляемых в государственных архивах НРБ, ГДР, ПНР, СССР и ЧССР. – М.: Главархив СССР, 1981.

5. *Дубровіна Л.А., Костенко Л.Й.* Розробка системного опису рукописних книг та інтелектуалізація інформаційного пошуку в автоматизованих системах // *Рукописна та книжкова спадщина України. Збірн. наук. праць*. – К., 1993. – Вип. 1. – С. 185–195.

М.А.Воробей

АВСТРІЙСЬКА БІБЛІОТЕКА

Зал австрійської літератури у складі ЦНБ ім. В.І.Вернадського засновано у листопаді 1992 року з ініціативи Міністерства закордонних справ Австрії. Традиції історичних, наукових та культурних зв'язків між Австрією та Україною сягають корінням у сиву давнину. Створення окремого бібліотечного зібрання – закономірне їх продовження. Колекція має винятково важливу наукову і культурну цінність для дослідників Австрії.

Нині фонд австрійської бібліотеки становить близько 3,5 тис. одиниць зберігання – книги, журнали; нетрадиційні носії інформації: мікрофільми, відео- та звукові касети. Надходять і деякі австрійські газети.

Репрезентовано також рекламну продукцію – проспекти та книговидавничі каталоги, за якими можна замовити літературу, що вже побачила світ або запланована до видання видавництвами Австрії та Німеччини за останні 5 років.

За спрямованістю представлена в залі література головним чином гуманітарна. Основні розділи: суспільні науки; філософія та психологія; історія; економіка; правознавство, держава та право; релігія; біологія; фізико-математичні та технічні науки; природничі науки; охорона здоров'я, медицина; періодичні та довідкові видання.

У розділі "Філософія та психологія" містяться окремі праці і повні зібрання творів всесвітньовідомих учених-філософів: З. та А.Фрейдів, Б.Беттельгайма, А.Адлера, Л.Вітгештейна, В.Штегмюллера, Р.Штайнера та інших.

Особливу цінність для дослідників Австрії становить розділ "Історія", який дає змогу ознайомитись із збірками документів з історії Австрії – "Dokumentation zur osterreichischen Zeitgeschichte", історії правління монархії Габсбургів – "Die Gabsburger Monarchie", з матеріалами, присвяченими давнім відносинам між Австрією та Україною, – "Galizien um die Jahrhundertwende: Politische, soziale und kulturelle Verbindungen mit Osterreich", "Klanska M. Problemfeld Galizien in deutschsprachiger Prosa 1846–1914", а також з матеріалами про життя інших національних меншин на території Австрії, у тім числі українців – "John M., Lichtbau A. Schmelzriegel Wien einst und jetzt: Zur Geschichte und Gegenwart von Zuwanderung und Minderheiten" тощо.

Художня література репрезентована творами всесвітньовідомих письменників та поетів: М.Бубера, Б.Броха, Р.Касснера, Ф.Кафки, Р.Рільке, Б.Фрішмут, С.Цвейга і багатьох інших сучасних авторів. Дещо видано і експонується повними збірками.

В інших розділах бібліотеки йдеться про економіку, філологію, мистецтво, можна знайти цікаві матеріали про історію та сучасний стан економіки як Австрії, так і країн СС; навчальні посібники та словники з німецької мови, зокрема її австрійського діалекту, приміром: "Wehle P. Sprechen Sie Wienerisch?", "Wie sagt man in Osterreich?: Worterbuch der osterreichischen Besonderheiten", "Schuster M., Schikola H. Sprachlehre der Wiener Mundart" і т.д.; "Мистецтво" надає інформацію про основні етапи й течії розвитку мистецтва в Австрії.

Зібрання австрійської літератури відображено у генеральному і в систематичному каталогах Бібліотеки. Такого типу каталоги є і в самому залі, а матеріали про діяльність найвидатніших учених цієї країни виділено в окрему рубрику "Персоналії".

Крім обслуговування читачів, у залі проводяться вечори австрійської культури, різноманітні читання і музикальні зустрічі, які організовуються ЦНБ та посольством Австрії в Києві.